

Арынова Наргиза Сапаралиевнанын 08. 00. 05. – Экономика жана эл чарбасын башкаруу адистиги боюнча экономика илимдеринин кандидаты окумуштуулук даражасын изденип алуу үчүн жазылган «Айыл жергесинин социалдык өнүгүүсүнүн көйгөйлөрү (Кыргыз Республикасынын Ош облусунун мисалында)» деген темадагы диссертациялык ишине расмий оппоненттин

ОЙ ПИКИРИ

1. ДИССЕРТАЦИЯЛЫК КЕҢЕШТЕ КОРГООНУ ӨТКӨРҮҮГӨ УКУК БЕРҮҮГӨ ИШТИН АДСТИК МЕНЕН ЫЛАЙЫК КЕЛҮҮСҮ.

Арынова Наргиза Сапаралиевнанын «Айыл жергесинин социалдык өнүгүүсүнүн көйгөйлөр (Кыргыз Республикасынын Ош облусунун мисалында)» деген темадагы сунушталган кандидаттык диссертациясы, диссертациялык кеңештин профилине ылайык келет.

Диссертациялык иште айыл жеринин социалдык өнүгүүсү боюнча теориялык жана практикалык негизде системалык иилдөө жүргүзүлүп, социалдык тармактардын өзгөчөлүгүн эске алуу менен бирге, айыл жериндеги социалдык өнүгүүнүн жакшыртуунун жолдору, мындан сырткары практикалык сунуштар жана аларды Ош облусунун шартында ишке ашырууга боло турган сунуштар иштелип чыккан жана ал 08. 00. 05 – Экономика жана эл чарбасын башкаруу адистигинин паспортуна толугу менен жооп берет.

Диссертациялык изилдөөнүн максаты болуп, айыл жергесинин социалдык өнүгүү маселелерин комплекстүү изилдөө жана Ош облусунун мисалында социалдык өнүгүүнү жүзөгө ашыруу жолун иштеп чыгуу саналат.

Максатка жетүү үчүн төмөнкүдөй конкреттүү милдеттер коюлган:

- айыл жергесиндеги социалдык өнүгүүнүн маңызын жана мазмунун ачып берүү;
- айыл жергесиндеги социалдык өнүгүүгө таасир этүүчү факторлорду аныктоо;

- айыл жергесиндеги социалдык өнүгүү багытындагы эл аралык тажрыйбаларды изилдөө;

- Ош облусундагы айыл жерлериндеги социалдык өнүгүү абалына жана тенденциясына анализ жүргүзүү;

- айыл жергесиндеги социалдык өнүгүүнүн материалдык базасын чыңдоонун негизги багытын аныктоо;

- айыл жериндеги билим берүү жана саламаттыкты сактоо системаларын жакшыртуу жолдорун иштеп чыгуу;

- айыл калкын социалдык жактан камсыздандырууну өркүндөтүүнүн векторлорун белгилөө.

2. ДИССЕРТАЦИЯЛЫК ИЗИЛДӨӨНҮН АКТУАЛДУУЛУГУ.

Коомдун туруктуу социалдык-экономикалык өнүгүүсү, калктын негизги социалдык көйгөйлөрүнүн чечелиши өлкөнүн жалпы өнүгүү потенциалын сактоонун бирден бир шарты болуп эсептелет. Биздин өлкөнүн практикасында алып карай турган болсок, өндүрүштө шарт түзүү үчүн аймактардын, анын ичинде өзгөчө айыл жерлеринин социалдык чөйрөсүнүн өнүгүүсүнө өзгөчө маани берүү керек. Анткени Кыргызстан агрардык өлкө болгондуктан, калктын үчтөн эки бөлүгү айыл тургундары саналат.

Изилденип жаткан көйгөй айкын түрдөгү аймактык мүнөзгө ээ. Анткени айыл жергесинин социалдык өнүгүү маселелерин изилдөө аймактык айыл түшүнүгүнүн чегиндеги айыл, район жана башка административдик аймактык бөлүштүрүүнүн ачык-айкын мүнөзүнө ээ болот. Бул маселеге байланыштуу социалдык өнүгүүнү уюштуруу, талдоо жана жыйынтык чыгаруу боюнча Ош облусу жеткиликтүү көрсөткүчкө ээ аймак болуп саналат.

Айыл жергесинин социалдык өнүгүүсү өз кезегинде жалпы аймактык өнүгүүгө, ошондой эле бүтүндөй республиканын өнүгүүсүнө таасирин тийгизет деп ишенимдүү айтууга болот. Анткени, ал табигый-климаттык шартка, айылдын жайгашкан географиялык абалына, транспорттук жана

башка байланыш мүмкүнчүлүктөрүнө байланыштуу өзүнчө өзгөчөлүктөргө ээ.

Башка өзгөчөлүктөрүнөн болуп, билим берүү, саламаттыкты сактоо, маданий-массалык процесстерди жүргүзүүнү, ошондой эле социалдык камсыздандырууну уюштуруунун спецификасы саналат. Айыл тургундарынын турмуштук тажрыйбалары, каада-салттары, курчаган айлана чөйрөнү кабыл алуусу жана ага ылайык билим берүү системасында билим алышы, ден соолукка кам көрүүсү учурдагы шаар тургундарынан кыйла айырмаланат. Себеби, татыктуу билим алууга жана медициналык кызматты жеткиликтүү пайдаланууга айылдыктардын мүмкүнчүлүктөрү бир топ чектелүү.

Ошону менен бирге эле рынок мамилесине өтүү шартындагы айыл жергесинин социалдык өнүгүү маселелери жетишерлик окуп үйрөнүлгөн эмес жана өз деңгээлинде изилденбеген. Бул багыттагы илимий макалалар жана илимий эмгектер көп учурда социалдык чөйрөдөгү айрым тармактардын маселелерине гана (билим берүү, саламаттыкты сактоо, маданият ж.б.) тиешелүү иштелип, айыл жергесинин бөтөнчөлүгү ажыратылып каралган эмес. Ошого карабай калктын айыл жергесинде эки эсе көп жашагандыгына байланыштуу билим берүү, саламаттыкты сактоо, социалдык камсыздандыруу тармактарын эффективдүү уюштуруу маселеси жаңы мааниге ээ болуп, талдоо жүргүзүлөт.

Жогоруда белгиленип өткөн жагдайлардын негизинде автор тарабынан изилденип жаткан теманын дайыма актуалдуу жана өз убагында изилденип жаткандыгын белгилеп турат. Диссертациялык иштин темасы КРнын ЖАКнын талаптарына ылайык келет жана ошого жараша аткарылган.

3. ДИССЕРТАЦИЯЛЫК ИЗИЛДӨӨНҮН ИЛИМИЙ ЖАҢЫЛЫГЫ.

Изилдөөнүн илимий жаңылыктарын мүнөздөөчү негизги жыйынтыктар болуп төмөнкүлөр саналат.

- айыл жергесиндеги социалдык өнүгүүнүн маңызын жана мазмунун ачып берүү менен ага тиешелүү түшүнүктөргө тактоо киргизүү аркылуу, рынок экономикасынын түзүлүшүн эске алуу менен, социалдык өнүгүүнүн мазмундуу мүнөздөмөсүн модернизациялоо зарылдыгына басым жасалды;

- айыл жергесиндеги социалдык өнүгүүгө таасир этүүчү факторлор системалаштырылып, аймактагы социалдык өнүгүүгө сандык жана сапаттык жактан таасир бере турган маселерине кайрылуу менен, аларды чечүү жолуна өзгөчө көңүл бурулду;

- айыл жергесинин социалдык өнүгүүсүнүн чет өлкөлүк тажрыйбаларын изилдөөнүн негизинде, аларды биздин аймактын шартына ыңгайлаштырып пайдаланууга аракет жасалды;

- социалдык өнүгүүнүн материалдык базасын бекемдөөнүн негизги багыты сунушталды;

- айыл жергесинде билим берүү жана саламаттыкты сактоо системаларын жакшыртуу жолдору иштелип чыкты жана сунушталды;

- айыл калкын социалдык жактан камсыздандырууну өркүндөтүүгө керек боло турган векторлор аныкталды.

4. ИЗДЕНҮҮЧҮНҮН ДИССЕРТАЦИЯСЫНДА КАЛЫПТАНГАН ЖЫЙЫНТЫКТАР МЕНЕН КОРУТУНДУЛАРДЫН НЕГИЗДҮҮЛҮГҮНҮН ЖАНА ЫРАСТУУЛУГУНУН ДЕНГЭЭЛИ.

Издөнүүчүнүн диссертациялык ишинде калыптанган сунуштары, илимий жыйынтыктары жана корутундулары негиздүү жана ырастуу болуп саналат, анткени алар, чет өлкөлүк жана ата мекендик окумуштуу классиктердин социалдык өнүгүүнү жакшыртуу боюнча фундаменталдык изилдөөлөрү менен далилденген. Тандалып алынган статистикалык, математикалык жана башка усулдар иштеги коюлган милдеттерди чечүүгө мүмкүндүк берет.

Издөнүүчүнүн диссертациялык ишиндеги калыптанган илимий жыйынтыктардын, корутундулар менен сунуштардын негиздүүлүгү жана ырастуулугу төмөнкү методологиялык жагдайлар менен аныкталат:

изилдөөнүн кылдат жүргүзүлүшү аркылуу; теориялык жагдайларды, иш жүзүндөгү отчеттук маалыматтарды жана методикалык материалдарды окуп үйрөнүлүшү аркылуу; изилдөөнүн жыйынтыктары ар кандай эл-аралык конференцияларда, Кыргыз Республикасынын илимий журналдарында, жыйнактарында апробациялынышы менен.

5. ЖҮРГҮЗҮЛГӨН ИЗИЛДӨӨДӨН КЕЛИП ЧЫККАН ДИССЕРТАЦИЯЛЫК ИШТИН ЖАҢЫЛЫГЫН МҮНӨЗДӨӨЧҮ КОРТУНДУЛАР

Изилденген иштин жыйынтыктары кортутундулар жана конкреттүү сунуштар менен аныкталган.

Диссертациянын корутундулары иштин жаңылыгын мүнөздөйт жана жүргүзүлгөн изилдөөдөн келип чыккан.

Биринчи корутунду ырастуу, анткени айыл жеринин социалдык өнүгүүсүнүн теориялык мааниси системалык түрдө жалпылаштырылган.

Экинчи корутундуда айыл жеринин социалдык өнүгүүсүнө таасир этүүчү факторлор системалаштырылып, алардын таасир этүү деңгээлинде негиздүүлүк берилген.

Үчүнчү кортунду социалдык өнүгүүнүн эл-аралык тажырыйбаларынын теориялык жана практикалык өзгөчөлүктөрүн, биздин өлкөнүн шартына ылайыкташтырып пайдаланууга негизделген.

Төртүнчү корутунду айыл жерлеринин социалдык өнүгүүсүнө талдоо жүргүзүү менен андагы бир катар көйгөйлөрдү ачып көрсөтүүгө негизделген.

Бешинчи кортунду айыл жериндеги социалдык инфраструкта объектилерин материалдык-техникалык базасын чыңдоонун негизги багыттарына негизделген.

Алтынчы корутундуда айыл жериндеги билим берүү жана саламаттыкты сактоо тармактарын жакшыртуу сунуштары берилген.

Жетинчи кортутундуда айыл калкынын социалдык жактан камсыз болуусун жакшыртуунун жолдору боюнча сунуштары иштелип чыккан.

6. ИЗДЕНҮҮЧҮНҮН ДИССЕРТАЦИЯСЫНДА КАЛЫПТАНГАН, ИЛИМИЙ ЖЫЙЫНТЫКТАРДЫН, КОРУТУНДУЛАР МЕНЕН ЖЫЙЫНТЫКТАРДЫН ЖАҢЫЛЫГЫНЫН ДЕНГЭЭЛИ.

Иштин жаңылыгы болуп, анда айыл жеринин социалдык өнүгүүсү боюнча системалык жана комплекстүү изилдөөгө аракеттер жасалганы саналат. Мында айыл жериндеги социалдык инфраструктура объектилерин материалдык-техникалык базасын чындоонун негизги багыттары, айыл жериндеги билим берүү жана саламаттыкты сактоо тармактарын жакшыртуу сунуштары, айыл калкын социалдык жактан камсыз болуусун жакшыртуунун жолдору боюнча сунуштар иштелип чыккан.

7. ТЕОРИЯЛЫК ЖАНА ПРИКЛАДНЫЙ МИЛДЕТТЕРГЕ ЫЛАЙЫК КЕЛГЕН АКТУАЛДУУ КӨЙГӨЙЛӨРДҮ ЧЕЧҮҮДӨ АЛЫНГАН ЖЫЙЫНТЫКТАРДЫН БАГЫТТАЛЫШЫН ЖАНА ИЧКИ БИРИМДИГИН БААЛОО.

Айыл жергесинин социалдык өнүгүүсүн жакшыртуу боюнча коюлган максат, милдеттер, маселенин абалы, изилдөө ишинин багытынын негиздүүлүгү, маселени чечүүнүн методикасын колдонуу, теориялык методдорду жана методикалык болжолдоорду, эсептерди жүргүзүү ачык жана так калыптанып, изилденип жаткан көйгөйлөрдүн алкагында диссертациялык иштин ар бир бөлүмдүрүндө жазылган илимий жыйынтыктардын байланышынын болуусуна жана ички биримдигине ээ, Иштелип чыккан теориялык шарттар, коюлган милдеттерди чечүүдөгү методологиялык жагдайынын биримдигин камсыз кылат. Жыйынтыктар, колган милдеттерди чечүүдө алынган материалдар теориялык-методологиялык жактан жалпыланып, комплекстүү жагдайдын негизинде алынды.

8. АЛЫНГАН ЖЫЙЫНТЫКТАРДЫН ПРАКТИКАЛЫК МААНИСИ

Н. С. Арынованын диссертациялык ишинин айыл жеринин социалдык өнүгүүсүн жакшыртуу боюнча иштелип чыккан сунуштары айыл жериндеги

социалдык чөйрөнү өнүктүрүү программаларын түзүүдө колдонууга болот. Н. С. Арынованын диссертациялык ишинин материалдарын ишке ашыруу, изденүүчү үчүн айыл жерини социалдык өнүгүүсүн жакшыртуу боюнча, теориялык негиздерди жана практикалык сунуштамалдарды иштеп чыгууга мүмкүндүк берет.

9. ЭКОНОМИКАЛЫК МААНИСИ.

Негизги теориялык жоболор, жыйынтыктар жана диссертациялык изилдөөнүн натыйжасы менен берилген сунуштар социалдык өнүгүүнүн аймактык жана республикалык масштабдагы социалдык кайра түзүлүштүн эффективдүү варианттарын кошкон долбоорлордун иштелип чыгышына негиз болуп калуу мүмкүнчүлүгүн түзөт.

10. ДИССЕРТАЦИЯНЫН НЕГИЗГИ ЖОБОЛОРУН, ЖЫЙЫНТЫКТАРЫН ЖАНА КОРУТУНДУЛАРЫНЫН ЖАРЫЯЛАНЫШЫНЫН АНЫКТАЛЫШЫ.

Автор тарабынан 8 эмгек ар кандай илимий басылмаларда жана эл-аралык илимий конференциялардын материалдарында жарык көргөн. Алардын ичинен 6 макала Кыргыз Республикасынын Жогорку Аттестациялык Комиссиясы сунуштаган мезилдик басылмаларда жарык көргөн.

Изденүүчүнүн жарык көргөн эмгектерини тизмегин талдоо, алардын «Окумуштуулук даражаны ыйгаруу жөнөндөгү токтомунун жобосуна» толугу менен жооп бере тургандыгын көрсөтөт.

11. ДИССЕРТАЦИЯНЫН МАЗМУНУН АВТОРЕФЕРАТ МЕНЕН ДАЛ КЕЛИШИ.

Автореферат диссертациянын мазмунун дал келет. Коргоодогу негизги элемент болуп саналган иштин мазмунундагы негизги учурлар авторефератка киргизилген.. Ошондуктан мындагы катыштагы талаптар толугу менен чагылдырылган.

12. ДИССЕРТАЦИЯНЫН МАЗМУНУН ЖАНА ЖАСАЛГАЛАНЫШЫ БОЮНЧА КЕМЧИЛИКТЕР.

Каралып жаткан диссертациялык изилдөөнүн жогоруда белгиленип кеткен оң тараптарына карбастан, бир катар кемчиликтер менен да коштолгон.

1) Диссертант тарабынан жогоруда айтылган көйгөйлөрдү чечүүдө негизинен билим берүү жана саламаттыкты сактоо тармактарына гана басым жасалган, ошондуктан көйгөйлөрдү чечүүдөгү социалдык чөйрөнүн башка тармактарына (маданият, спорт, илим ж. б.) да кененирээк токтолсо болмок.

2) Диссертациялык ишти жазууда граматикалык жана стилистикалык каталар бар.

13. ДИССЕРТАЦИЯНЫН П.П 3.2 -3.14 «ОКУМУШТУУЛУК ДАРАЖАСЫН ЫЙГАРУУ ТАРТИБИ ЖӨНҮНДӨГҮ ЖОБОСУНДА» КӨРСӨТҮЛГӨН ТАЛАПТАРГА ЫЛАЙЫК КЕЛҮҮСҮ.

Диссертациянын түзүлүшү, мазмуну илимий жоболорду чагылдырат, изилдөөнүн жыйынтыктары анын жасалгаланышы боюнча КР ЖАКнын талаптарына жооп берет.

Оппоненттик кылган иш кандидаттык иште көрсөтүлгөн (п.п 3.2 -3.14 «Окумуштуулук даражасын ыйгаруу тартиби жөнүндөгү жобо») талаптарга жана адистиктин паспортуна ылайык келет, ал эми Арынова Наргиза Сапаралиевна 08. 00. 05. – Экономика жана эл чарбасын башкаруу адистиги боюнча экономика илимдеринин кандидаты наамын ыйгарыууга ылайыктуу.

Э. И. К., доцент

С. С. Уметов

Э. И. К., доцент *С. С. Уметовдун*
кол талашы *Э. И. К. Арынова Н. С.*
Окуу каттоо:

